

ciris i *gonfanons*, atxes i ciris encesos, eixiren de l'església, i pels patis de l'Àve Maria --- s'encaminaren cap a la masia de Sindulf, Coromines (*Supèrbia* IV, O. C., 513a6; així en l'autògraf, però llavors el *DOrt.* portava *gamfaró* i així es va corregir a la impremta en la 1.ª ed.).

No cal que repetim aquí el que ja dic de l'etimologia en el DCEC (CONFALÓN, on dono bibliografia, a la qual es pot afegir encara Baist, *RFGn.* I, 109; Terlingen, pp. 190-200; FEW II, 413).

DERIV.: *Gonfanoner*: «la Verge és / --- / defenedora, / e protectora, / als caminants / e batallants, / g[ua]nfanonera <així el ms., *gonfalon*-, Chabàs>, / portant bandera / de pur argent», JRoig (*Spill*, 10659).

GONG, onomatopeia. □ 1.ª doc.: *Dfa.* S'usava per cridar gent, recordo, i ja amb aquest nom, c. 1918.

Gonidi, V. *gendre* *Gonilló*, V. *gonió* (GONELLA) *Gonió*, V. *gonella* *Gonio*-, forma prefixada del grec *γωνία* 'angle': *goniòmetre* [1917, *DOrt.*], *goniometria*, *goniomètric* [id.] *Gonorrea*, *gonorreic*, V. *gendre* *Gonya*, V. *ganya* *Gorà*, *goranada*, *goranar*, *goranenc*, V. *guarà* *Gorb*, *gorbejar*, *gorbell*, *gorbelles*, V. *corbell* *De gorbeu*, V. *corbeu* (CORB II)

GORD, adjectiu molt dialectal en català, estrany modernament a l'ús de la gran majoria del territori, que en unes comarques significa 'dur', en altres 'gros', en altres 'corpulent, gras': del ll. vg. *GURDUS* 'es-mussat, obtús' i també 'babau, toix'. □ 1.ª doc.: fi S. IV.

En català antic també l'usaren pocs autors, i ja llavors degué ser un mot d'ús només regional. El mallorquí Turmeda i el gironí avalencianat Eiximenis l'usaren algun cop, tots dos amb el sentit de 'gros, gras': «Diners, magres fan tornar *gorts*, / e tornen ledemes los borts, / les orelles obren als sorts / ---», *Bons Amonestaments* (NCL. x, 154); «menç --- en hivern gallines grosses e polles prenys, e capons *gorts* ---», Eiv. (*Terç.*, NCL. VI, 51).

En efecte, hem de reconèixer que el mot s'havia mantingut en el nostre mossàrab, o que hi ha força raons per creure-ho. I que allà tenia la forma *gordo*, que hi corresponia segons la fonètica històrica. Es descartarà, però, la idea, que això sigui un castellanisme o aragonesisme, entre altres raons perquè està ben documentat el fet que en terra valenciana fou a l'Edat Mitjana sobrenom o nom propi de moriscos indígenes; parlant de Canet de Berenguer: «un quartó de terra, atinent de *Gordo moro*» en el Llibre de Valúes castellonenc de 1468, si bé allí també figura com a nom d'alguna persona amb nom d'aspecte cristià i amb la terminació escapçada (però bé podria ser llavors un cristià novell que mirava de fer oblidar els seus orígens familiars): «En Guilamó *Gort*» en les Valúes de 1398 (extrets copiats de les notacions del Dr. Sánchez Gozalvo).

La toponímia ens conserva altres testimonis, en especial dos *Montogórdo*, el d'Albocàcer i el de Xert, tots dos turonades d'ampla base i àmplia capçada, cosa

que no sols es reconeix per mossarabisme gràcies a l'adjectiu i a la -o, sinó també per la -e- intermèdia de *MONTEM GURDUM*, assimilada a les oo, fet fonètic estrany al castellà i aragonès, però vivíssim en mossàrab (més encara que en català). Altrament això continuava per la Mossarabia després castellana: allà un *Alí Gurdú* en doc. moro del S. XI (Simonet).

En altres comarques hi hagué més catalanització. L'ús de *gört* per a 'gras, gros' és molt típic de tot el Mataranya; a Pena-roja l'observava M. Pallarès, *BDC* IX, 71; jo vaig notar-ho aplicat a homes a tots els pobles des d'allí a Calaceit (1955), i a Bellmunt de Mesquí, *lo dit gord* 'el polze' (*dit menut* el menovell), 1955; i en realitat ho sento quasi pertot en tot el Maestrat («eixe çik sí que és *gört*» a Vallibona, 1961); «minja i fes-te *gord*, que si no, semblaràs l'espieta del Calvari», tort. (Vergés Paulí, *Espurnes*, 23); *Lo Toll Gört* en el Priorat, cap dalt de la Riera de la Vall, a Capçanes (1935). No és que sigui general en terra valenciana, però també en comarques del Migjorn, veiem coses com «té cap *gort*», MGadea (*T. del Xè* I, 243).

No és mall. ni men., però sí d'Eivissa, si bé allà és 'gruixut': «anava amb un 'tros', o sigui, un trabuc, *gört*» (Vila d'Eiv.), «es raig té més d'un dit de *gört*», Sant Vicent de la Cala (1963). Pel Nordoest ho constatem encara a l'Alta Ribagorça: si bé allà, com ja havia d'esperar-se, s'ha conservat la vocal final: «El Riu de Isàvena baixa *górdo* o baixa çik» (segons ploguï o no), al Mont de Roda (1957); «L'Isàvena baixa ara molt *górdo*» a Biescas, 1957 (matís, ja no pròpiament castellà).

Ja ens ve més de nou l'altra zona de conservació del mot, en els Pirineus, almenys des del capdamunt de Cerdanya, fins a l'extrem Oest; només és que allà significa cosa gairebé oposada al sentit castellà: allí és 'dur' (cerd., *BDC* II, 54): «li oferim pa, i el pastor, avesat tota la setmana al pa *gord*, al ranci de porc i a la sopa de llet, es deixa convèncer a les bones, i un mossec de pa tendre li desperta les amistats», «i per això es palpava sota el pit, tan *gord* i present com abans, el bony de les pedretes», Ant. Cayrol (*Cont. Cerd.*, 54, 20); pa *gört* sento en lloc de 'dur, sec' a Eina i a la Tor de Querol (1959); «no és llosa, perquè això és ben *gört*» (aplicat a pedra molt dura, Toloriu, 1935); «é *gört* com açò!» picant damunt la fusta de l'escon, a Tor de Vall Ferrera; «ací hauríeu de minjà pa *gört* ---», Àreu, Farrera; pujant en un jeep: «voleu que hi posem palla» perquè ací é *gört*, Rodès (1959); Àneu *gort* «duro; y fig., viejo» (C. Pol, 20).

El ll. *GURDUS* ha passat com a herència normal, cristiana, al cast. *gordo* 'gros, gras' [1124] i port. *gordo*. En romànic es transmeté per via popular, amb les accepcions no massa diferents del cast. i port., a molts parlars d'Itàlia, si bé amb matisos netament divergents: cal. merid. *gurdy* «sazio», Basil. i Molise *ngurda* «ghiottone» (Rohlf's, *ARom.* IX, 167); it. *ingordo* 'menjaire, àvid' (ja en Dante), i veg. les altres cites dialectals italianes que aplego en el DCEC (GORDO); mentre que el fr. *gourd*, -de, i oc. ant. *gort*, -da, són sobretot 'balb' i 'es-mussat', que és d'on